

บทที่ ๘

ศาสนาความเชื่อและการปรับตัวของชาวเข่า

ในบทที่กล่าวถึงศาสนาความเชื่อและการปรับตัวในค่านศาสนาของชาวเข่าบ้าน
ผาเคื่อนผู้ศึกษาได้แยกกล่าวออกเป็น ๒ ส่วน คือ ในส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงศาสนาและ
ความเชื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมหมู่บ้านเข่าผาเคื่อนตามสภาพที่โคพบเห็นอยู่ในปัจจุบันและใน
ส่วนหลังที่จะเป็นการวิเคราะห์และประเมินผลการปรับในค่านศาสนาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

การดำเนินชีวิตทั้งหมดของชาวเข่า เราสามารถหาความหมายและเหตุผลได้จาก
ความเชื่อทางศาสนาของเขาเพราะศาสนาและพิธีกรรมเป็นที่รวมของการดำเนินชีวิตทุก ๆ
ชีวิตในหมู่บ้าน ศาสนาในหมู่บ้านเข่ามิได้เป็นสถาบันเหมือนกับศาสนาในสังคมที่เจริญแล้ว
แต่ศาสนาเป็นชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตถูกรอบงำไว้ด้วยความเชื่อทางศาสนา การดำเนินชีวิต
ทั้งหมดในสังคมก็เป็นไปตามจารีตประเพณีซึ่งก็คือความเชื่อทางศาสนานั้นเอง แล้วปรากฏ
ออกมาทางค่านพฤติกรรมคือการทำพิธีทางศาสนา การดำเนินชีวิตตามแนวทางของความ
เชื่อ ความเชื่อที่ผู้ศึกษากล่าวถึงในที่นี้หมายถึง ความเชื่อในอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ
อำนาจเหล่านี้เองที่ชาวเข่าเชื่อว่าเป็นอำนาจที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จและความล้มเหลว
ของชีวิต ความสามารถทุกสิ่งทุกอย่างของมนุษย์จะมารวมกันอยู่ที่สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดโดยไม่มี
ข้อสงสัยใด ๆ ความเชื่อและพฤติกรรมในทางศาสนาของชาวเข่าก็ไม่มีผู้ใดตั้งข้อสงสัยใด ๆ
เลย

ลัทธิความเชื่อของชาวเข่า ลัทธิความเชื่อหรือศาสนาของชาวเข่าเป็นศาสนา
แบบลัทธิขูชาผี (Animism) ก็มีความเชื่อในวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวเข่าถือว่า
สรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติจะมีวิญญาณสิ่งสถิตย์อยู่ ปรากฏการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นเป็น
การกระทำของวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น วิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ต่าง ๆ เหล่านี้ชาวเข่าเรียกรวม ๆ กันว่าผี.

ชาวเข่ามีความเชื่อในเรื่อง กูตผี ปีกาจ เขาเชื่อว่าทุกหนทุกแห่งจะมีผี เช่น
ผีบ้าน ผีป่า ผีภูเขา ผีต้นไม้ ผีน้ำ ผีสะพาน ฯลฯ อีกมากมายซึ่งก็ล้วนแต่มีผีอยู่ทั้งสิ้น ชาวเข่า
มีความเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้มากเพราะเขาเชื่อว่า ผีสามารถให้คนและให้โทษกับพวกเขาได้
ผีต่าง ๆ ที่ชาวเข่าเชื่อถือกันนั้นแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภทคือ.-

๑. ผี ผีคือของชาวเข่าหมายถึงผีที่อยู่บนสวรรค์ ในท้องฟ้าหรือที่เรียกกันว่า ผีฟ้า ผีครุ ผีบรรพบุรุษ และผีใหญ่อื่น ๆ ซึ่งอาจเทียบได้กับเทพเจ้า ชาวเข่าถือว่าผีเหล่านี้ ใหญ่คุณหรือให้ความคุ้มครองแก่ตน แต่ผีเหล่านี้ในบางครั้งก็อาจจะให้โทษได้ ถ้าพวกเขา ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียม ประเพณี

๒. ผีร้าย คือผีที่มุ่งร้ายและคอยทำอันตรายต่อมนุษย์อยู่ทุกโอกาส ผีต่าง ๆ เหล่านี้คือ ผีป่า ผีภูเข่า ผีน้ำ ผีตามทางเดิน รวมทั้งผีที่ตายผิดปกติเป็นต้นว่า ถูกฆาตกรรม ตกคนไม่ตาย ถูกคนไม่ลมทับตาย ถูกฟ้าผ่า ฯลฯ ผีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ ชาวเข่าเจ็บไข้ได้ป่วย หรือบาดเจ็บล้มตายได้ง่าย เมื่อชาวเข่าไปป่า ไปไร่หรือไปอาบน้ำ ตามลำธารหรือห้วย ไปจับปลา ฯลฯ

ผีทั้ง ๒ ชนิดนี้มีความเกี่ยวพันกันอยู่เป็นอย่างมากเป็นต้นว่า ถ้าชาวเข่าปฏิบัติกับ ผี คือเช่นผีบรรพบุรุษไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมหรือไม่เอาใจใส่ ผีบรรพบุรุษก็จะไม่คุ้มครองรักษา ซึ่งก็เท่ากับว่าเปิดโอกาสให้ผีร้ายมาทำอันตรายได้ เหตุที่ผีร้ายจ้องจะทำอันตรายคนก็เป็น เพราะ ผีร้ายคือผีที่คอยหากไม่มีผู้ใดเช่นไหว ฉะนั้นผีร้ายจึงหาทางกินของเช่นไหวโดยวิธีทำให้ ชาวเข่าป่วย ไม่สบาย หรือทำอันตรายสัตว์เลี้ยง พืชไร่ ฉะนั้นถ้าครอบครัวใดมีสัตว์เลี้ยง ตาย หรือพืชไร่เสียหายเพียงครอบครัวเดียว หรือมีสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย ๒-๓ วัน ไม่หายและถึงแม้จะรับ ^{ทาน}ประ^{ทาน}ยาแล้วแต่ก็ยังไม่หาย เขาก็จะหาหมอผีมาถามว่าอาการป่วย เหล่านี้เกี่ยวกับผีหรือไม่ หมอผีก็จะทำการเสี่ยงไม้ม้วน และมักจะได้รับคำตอบว่าถูกผี ทำเกือบทุกราย หรือมีเข่นนั้นก็เพราะขวัญหนีออกจากตัวไปจึงทำให้ไม่สบาย เมื่อเป็น เรื่องเกี่ยวกับผีให้โทษ เขาก็จะทำการ ฆ่าสัตว์ให้ผีร้ายที่มาทำอันตราย แก่สัตว์ พืช หรือคน กินและในขณะที่เดียวกันก็อาจจะต้องเลี้ยงผีบ้านควาย เมื่อให้ผีบ้าน (ผีบรรพบุรุษ) ช่วยคุ้มครองรักษาครอบครัวของตน และถ้าผีบ้านหรือผีบรรพบุรุษคุ้มครองรักษา ผีป่าก็จะมาทำอันตรายอะไรไม่ได้ ฉะนั้นชาวเข่าจะต้องไม่ประพฤตินิดประเพณี หรือทำอะไรให้เป็นที่ขัดใจ ของผีบ้าน เพื่อผีบ้านจะได้ช่วยคุ้มครองรักษา แต่ที่ชาวเข่าไม่ระวังทำผิดประเพณีหรือผิด ผีบ้าน ผีบ้านก็อาจจะลงโทษได้เช่นกัน ชาวเข่าจะต้องทำการ เช่นไหวและขอโทษ นอกจาก ชาวเข่าจะทำการ เช่นไหวผีบ้านหรือผีบรรพบุรุษ เพื่อให้คุ้มครองรักษาครอบครัวของตนแล้ว พิธีต่าง ๆ อีกมากมายที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษของตนที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

เช่นพิธีปีใหม่ พิธีเซ่งเมง พิธีกินข้าวใหม่ พิธีทานจอบหาพ่อแม่ พิธีทำต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นพิธีที่ทำเพื่อเลี้ยงหรือเซ่นผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว เรียกให้ผีมากินหมากินไก่ กินข้าวกินเหล้า พร้อมกับเผากระดาษเงินในน้ำไปให้ เมื่อเลี้ยงเสร็จแล้วก็ขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองรักษาให้ครอบครัวของตนอยู่ดีมีสุข ใหม้หม้อมีไถมาก ๆ ปลูกพืชไร่นาสวนก็ขอให้ได้เหลือกินเหลือใช้ ขอบยาใหม่โรยคยไปเก็บ ฯลฯ การทำพิธีแทบทุกอย่างของชาวเขาเขาจะต้องเรียก ขอและอ้อนวอนให้ผีบรรพบุรุษช่วย และแม่แต่การเกิดสมาชิกในครอบครัวใหม่ก็ต้องทำพิธีบอกผีให้รับรู้ ไหมากินเครื่องเซ่น แล้วก็ขอให้คุ้มครองเด็กที่เกิดใหม่คนนั้น และถ้ามีคนตายในครอบครัวก็ต้องบอกผีบรรพบุรุษว่าใครคนตายไปแล้วพร้อมกับการเซ่นไหว้ขอให้ผีช่วยรักษาผู้ที่ยังอยู่ สัตว์เลี้ยง พืชไร่นา ฯลฯ เช่นนี้เสมอ ผีบรรพบุรุษที่ชาวเขารเรียกหา นี้เขาจะเรียกชื่อบรรพบุรุษของเขาถึง ๕ ชั้น คือบรรพบุรุษที่ตายไปก่อนเขา ๕ คน และถ้าเกิน ๕ คนไปแล้วก็ตัดคนที่อยู่คน ๆ หนึ่งไปใหม่เรียกให้มากินเครื่องเซ่นอีก แต่ก็มีอยู่หลายครอบครัวที่ยังคงเรียกบรรพบุรุษเก่า ๆ ไหมากินเครื่องเซ่นอยู่บางครอบครัว เรียกถึง ๒๒ ชั้นคือบรรพบุรุษที่ตายไป ๒๒ คน โดยชื่อของบรรพบุรุษเหล่านี้ชาวเขาจะจดจำไว้ และบอกสิ่งลูกหลานคอย ๆ มาให้จตุรทิศกระดาษเก็บไว้ เพื่อว่าถึงเวลาเทศกาลเลี้ยงต่าง ๆ จะได้เรียกชื่อให้มากินเครื่องเซ่นได้ถูก ผีบรรพบุรุษเมื่อมีลูกหลานคอยเซ่น และเรียกหาอยู่เสมอ เขาก็จะไม่กลายเป็นผีคอยหาก ไร้ญาติ ฉะนั้นชาวเขาสวนใหญ่จึงมักจะเซ่นไหว้พ่อแม่และผีบรรพบุรุษของตนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ และแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของตน

นอกจากผีทั้ง ๒ ชนิดนี้แล้วยังมีผีอีกชนิดหนึ่งที่ดีว่ามีความสำคัญสูงสุด ถ้าไม่มีเรื่องจำเป็นจริง ๆ แล้ว ชาวเขาก็มักจะไม่ขอให้ชนิดนี้ช่วย เพราะนอกจากการทำพิธีอ้อนวอนผีชนิดนี้จะสิ้นเปลืองเงินทองมากแล้ว หมอผีที่สามารถจะทำพิธีเรียกผีชนิดนี้ได้ก็หายากมาก เพราะจะต้องหาหมอผีใหญ่ ชาวเขาเรียกผีเหล่านี้ว่า ผีใหญ่ซึ่งมีอยู่ ๑๔ คนด้วยกัน มีอำนาจหน้าที่ลดหลั่นกันลงไป ในจำนวนผีใหญ่ ๑๔ คนที่ชาวเขาถือว่ามีความอำนาจสูงสุด ส่วนผีอีก ๑๕ คนนั้นเป็นบริวารรับใช้ผีพี่น้องทั้ง ๓ คนนี้ เพราะผีทั้ง ๓ คนนี้มีบุญบารมีสูงกว่าผีคนอื่น ๆ ชาวเขาเรียกผีทั้ง ๓ คนนี้ว่า ผีสามดาว (ฟามซิง) ผีใหญ่ทั้ง ๑๔ คนนี้ หมอผีใหญ่ของชาวเขาจะมีภาพวาดไว้บนแผ่นผ้า เวลาัญเชิญมาในพิธีผีก็จะมาสิงสถิตย์

อยู่ในรูปวาดนี้รูปวาดเหล่านี้จะมีอยู่ ๑๘ ภาพ ม้วนหนึ่ง ๆ จะเป็นรูปแสดงถึงหน้าที่การทำงานและสัตว์ที่เป็นพาหนะของผีแต่ละตน รวมทั้งรูปของผีตัวนั้น ๆ ด้วย รูปของผีใหญ่เหล่านี้เป็นรูปของคนจีน สวมใส่เสื้อผ้า มงกุฏ ฯลฯ เป็นแบบคนจีนทั้งสิ้น ในรูปภาพไม่มีสิ่งอื่นใดในตัวของผีที่แสดงถึงสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายของชาวเขาเลย

ผีทั้ง ๑๘ ตนนี้มีบทบาทเสมือนสถาบันการปกครองของผีสามดาว ซึ่งมีอำนาจสูงสุดเปรียบได้กับกษัตริย์ ส่วนหน้าที่ของผีตัวอื่น ๆ ก็มีแตกต่างกันออกไป ผีทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นกองทัพอากาศ บินกเป็นพาหนะ มีกองทัพบกมีเสือ มา เป็นพาหนะ มีกองทัพ นำมิ่ง เป็นพาหนะ มีผู้ดูแลใช้จ่ายเงิน ผู้ตัดสินคดี ผู้คุมมรก-สุวรรณก ฯลฯ

ประเพณีและพิธีกรรม

พิธีประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมเข่าแทบทุกประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา หรือมีเหตุมาจากความเชื่อทางศาสนา ประเพณีส่วนใหญ่ที่มีในหมู่บ้านมักจะมีการทำพิธี พิธีทางศาสนาในหมู่บ้านเข่าเขาเคื่องแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดคือ

๑. พิธีที่ทำกันเป็นประจำทุก ๆ ปี (Calendrical Ceremonies)
๒. พิธีที่ทำกันเมื่อมีความต้องการ (Critical Cremonies)

นอกจากพิธีกรรมทางศาสนาจะแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดใหญ่ ๆ แล้วการทำพิธีทั้ง ๒ ชนิดนี้ในหมู่บ้านเข่ายังแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบคือ

๑. พิธีที่ทำร่วมกันเป็นส่วนรวมทั้งหมู่บ้าน
๒. พิธีที่ทำเฉพาะส่วนบุคคล

พิธีที่ส่วนบุคคลส่วนใหญ่จะเป็นพิธีที่ทำเมื่อมีความต้องการแต่ก็ไม่เป็นเช่นนี้ทั้งหมด ส่วนพิธีที่ทำกันเป็นประจำนั้นก็มีทั้งพิธีที่ทำร่วมกันหมดทั้งหมู่บ้าน และพิธีที่ทำเฉพาะบุคคลหรือส่วนครอบครัว พิธีต่าง ๆ ของชาวเข่าส่วนใหญ่จะเป็นพิธีที่ทำการส่วนบุคคลมากกว่าพิธีที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน และเป็นพิธีที่ทำเมื่อเกิดความต้องการมากกว่าพิธีที่ทำเป็นประจำ บุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีทั้ง ๒ ชนิดและ ๒ แบบนี้ก็คือ หมอผี เพราะหมอผีเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และผี

๑. พิธีที่ทำการเป็นประจำทุก ๆ ปี (Calendrical Ceremonies) พิธีประจำปีของชาวเข่าเป็นพิธีที่ทำการทุก ๆ ปี โดยมีโคซาค และทุก ๆ พิธีก็มีระยะเวลาที่จะต้องทำกำหนดไว้แน่นอนลงไปว่าพิธีนี้ทำในเดือนไหน วันไหนของปี พิธีประจำปีนี้จะรวมถึงพิธีส่วนรวมที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้านและพิธีส่วนบุคคลหรือสวนครอบครัว พิธีประจำปีที่ทำกันสวนบุคคลนั้น ชาวเข่าส่วนใหญ่จะทำการแทนทุกครอบครัว ไม่ว่าจะ เป็นครอบครัวที่ร่ำรวยหรือยากจน แต่ก็มียกเว้นในบางกรณีที่เป็นครอบครัวที่ยากจนจริง ๆ ไม่มีเงินหรือสัวต์เลี้ยงเลย เขาก็จะไม่ทำ ครอบครัวที่ไม่สามารถทำพิธีประจำปีได้มีอยู่น้อยมากเพียง ๒-๓ ครอบครัวเท่านั้น พิธีประจำปีที่ทำกันในหมู่บ้านนั้นมีอยู่ ๕ พิธี ส่วนอีกพิธีหนึ่งเป็นพิธีที่เกี่ยวกับวันหยุดงานหรือวันทำต่าง ๆ ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ มีอยู่ ๔ วัน พิธีประจำปีทั้ง ๖ พิธีนี้เป็นพิธีประจำปีที่ทำร่วมกันหมดทั้งหมู่บ้านอยู่พิธีเดียว ส่วนอีก ๕ พิธีเป็นพิธีประจำปีที่ทำสวนบุคคล พิธีที่ทำเป็นประจำปีไม่ว่าจะเป็นพิธีส่วนรวมหรือพิธีส่วนบุคคล ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการอ้อนวอนขอผีให้ช่วยคุ้มครองให้คนในครอบครัวอยู่ดีสบาย ขอให้มั่งคั่งมีเงินจำนวนมาก ๆ ขอให้พืชผลต่าง ๆ โดยลคือยาโคซาคแคลน ซึ่งผู้ที่บอกขอ และอ้อนวอนผีนั่นก็ได้แก่หมอผี หมอผีจะขยับนิ้วเรียกผีให้มากินเครื่องเซ่น แล้วบอกความต้องการทุก ๆ อย่างกับผี อ้อนวอนผีขอให้ช่วยแทนเจ้าของบ้านแล้วนำคำตอบต่าง ๆ ที่ผีตอบมาบอกกับเจ้าของบ้าน โดยการใช้นิ้วโยนตามและตอบเป็นการเสี่ยงทาย พิธีประจำปีที่ทำในหมู่บ้านผาเคือมี

๑. พิธีเซ่งเมง เป็นพิธีที่ทำในราวเดือนเมษายน เป็นพิธีที่ทำเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นพิธีประจำปีที่ทำสวนบุคคล คือทำพิธีกอสพี หอพอแม ซาหุ ซาโก ทำข้าวปุกเลี้ยงผีบรรพบุรุษพร้อมกับขอให้ผีช่วยครอบครัวของตนให้อยู่ดีสบาย ขอให้พืชผลและสัวต์เลี้ยงมีจำนวนมาก ๆ ฯลฯ

๒. พิธีปลุกขุน (พิธีเรียกขวัญข้าว) เป็นพิธีที่ทำการในเดือนพฤษภาคม เป็นพิธีที่ทำเพื่อเรียกขวัญข้าวที่ไปในที่ต่าง ๆ ให้กลับมาอยู่เพื่อตนจะได้ปลูกข้าวได้ผลมีเมล็ดมาก พิธีปลุกขุนนี้เป็นพิธีที่ทำสวนบุคคล มีการฆ่าหมอบอกผีบรรพบุรุษและผีครูของหมอผีช่วยเอาขวัญข้าวให้กลับมาอยู่ที่ไร พิธีนี้เป็นพิธีที่ชาวเข่าถือว่าสำคัญมาก เพราะถ้าไม่ทำพิธีนี้แล้วข้าวในไรที่ปลูกไว้ก็จะไม่มีเมล็ด หรือมีเมล็ดก็จะมีเมล็ดลีบ ฉะนั้นพิธีปลุกขุนนี้

จึงเป็นพิธีที่ชาวเข้าทุกคนที่ทำการเพาะปลูกจะต้องทำพิธีกันทุก ๆ คน

๓. พิธีปีหม่น พิธีนี้ชาวเข้าทำกันในเดือนสิงหาคม เป็นพิธีที่ทำเพื่อเลี้ยง
 ฌีบรรพบุรุษตามประเพณีที่เคยทำกันมา เป็นพิธีที่ทำกันส่วนบุคคล เมื่อถึงวันทำพิธีก็มีการ
 ฆ่าหมูหรือไก่ มีเหล้า มีเงินกระดาษ ห่อข้าวต้มเลี้ยงฌีบรรพบุรุษพร้อมกับอ้อนวอนขอให้
 ฌีช่วยคุ้มครองดูแลรักษา สมาชิกในครอบครัว พิธีไร่ และสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ

๔. พิธีปีใหม่ เป็นพิธีที่ทำกันในเดือนมกราคม พิธีนี้คล้ายกับพิธีปีหม่น
 คือทำเพื่อเลี้ยงบรรพบุรุษตามประเพณีที่เคยทำกันมาและก็เป็นพิธีที่ทำกันส่วนบุคคล พิธี
 ปีใหม่นี้เป็นพิธีที่ทำกันค่อนข้างใหญ่ เพราะมีการหยุดงานไม่ไปทำงานในไร่ คนในครอบครัว
 ช่วยกันทำข้าวปุก ฆ่าหมู ฆ่าไก่ เลี้ยงฌีบรรพบุรุษของตน เรียกฌีบรรพบุรุษให้ปากินเครื่อง
 เชนเครื่องไหว พร้อมกับขอฌีช่วยคุ้มครองรักษาสมาชิกในครอบครัว พิธีในไร่และสัตว์
 เลี้ยงต่าง ๆ

๕. พิธีเลี้ยงฌีค้อย (ฌีภูเขา) ฌีห้วย (ฌีแม่น้ำ) พิธีนี้ชาวเข้าจะทำกันในเดือน
 มิถุนายน พิธีนี้เป็นพิธีส่วนรวม ที่ทุกคนในหมู่บ้านร่วมกันทำขึ้นเพราะ ทุก ๆ คนในหมู่บ้าน
 ทุ่งอยู่บนเขา และในน้ำห้วย ซึ่งเป็นการรบกวนฌีซึ่งอยู่มาก่อน ฉะนั้นชาวเข้าทุกคนในหมู่บ้าน
 จะต้องทำการเซ่นไหว และขอโทษขอขมาฌีทุก ๆ ปี มีการเรียไรชาวเข้าทุกครอบครัวๆ
 ละ ๑๐-๑๕ บาท ซื้อหมู ซื้อไก่ เหล้า กระดาษเงิน เลี้ยงฌีค้อย ส่วนฌีห้วยนั้นก็ต้องซื้อเบ็ด
 ซื้อไก่ เหล้า เทียน ทำการเลี้ยงต่างหากที่ห้วย เมื่อเลี้ยงเสร็จแล้วก็ทำอาหารรับประทัน
 ที่บนเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน และที่ห้วย ที่ทำเลี้ยงฌี แล้วเชิญทุก ๆ คนในหมู่บ้านไปรับประทานอาหาร
 อาหารกัน ถ้ารับประทันหมกก็ตองเอาหิ้ง ไมเอาเข้ามาในบาน ด้วยขาม หมอต่าง ๆ ก็
 ยังไมเอาเข้ามาในบาน ตองเอาวางไว้นอกบานก่อนสัก ๑-๒ วัน แล้วจึงนำเข้ามาในบาน
 ทั้งนี้เพราะชาวเข้ากลัวว่าฌีอื่น ๆ จะเข้ามาในบานของตน.

พิธีกำต่าง ๆ พิธีกำต่าง ๆ ในรอบปีหนึ่ง ๆ มีอยู่ทั้งหมด ๔ กำ พิธีกำนี้
 หมายถึงการหยุดงานเพื่อเป็นเกิลด์ล้อย่างหนึ่ง ในวันต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะไมมีการ
 ทำพิธีใด ๆ ทั้งสิ้นมีแต่การหยุดงานไม่ไปทำงานในไร่ การหยุดงานต่าง ๆ เหล่านี้เป็น
 การหยุดงานที่ทุก ๆ คนหยุดพร้อมกัน ตามระยะเวลาที่กำแน่ไว้ แต่ถ้าผู้ใดจะไม่หยุดก็ได้
 กำต่าง ๆ ในรอบปีมีอยู่ ๔ กำคือ.-

๖.๑ กำเลื่อ ชาวเขาหยุดงาน ๒ วัน ไม่ให้ผู้ใดเข้ามาในหมู่บ้าน และผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านก็ไม่ออกจากหมู่บ้านไปไหน ถ้าผู้ใดออกไปจะได้รับอันตรายจากเลื่อ แต่ในปัจจุบันนี้ชาวเขา ไม่สามารถห้ามมิให้คนภายนอก เข้ามาในหมู่บ้านได้ เพราะทางรถยนต์ เข้าถึงหมู่บ้าน กำเลื่อนี้ชาวเขากำในวันเลื่อวันแรกหลังพิธีปีใหม่

๖.๒ กำมีด ชาวเขาหยุดงานอีก ๑ วัน ในวันนี้ชาวเขาจะไม่ใช้มีดไปทำไร่หรือพันไร่ ทั้งนี้เพราะชาวเขาเชื่อว่า ในปีหนึ่ง ๆ พวกเขาต้องใช้มีดทุก ๆ วัน ฉะนั้นจึงมีวันหยุดใช้มีด (ทำไร่) ๑ วัน เมื่อหยุดใช้มีด ๑ วันแล้ว การใช้มีดทำงานในไร่อีก ๆ ไปจะไม่ได้รับอันตรายหรืออุบัติเหตุจากการใช้มีดทำงานตลอดปี ถ้าเขากำมีดหลังจากกำเลื่อ ๑ วัน

๖.๓ กำลม ชาวเขาหยุดทำงานอยู่บ้านเฉย ๆ อีก ๑ วัน กำลมนี้ชาวเขากำหลังจากพิธีปีใหม่ได้ ๒๐ วัน เขากำลมเพื่อป้องกันมิให้ลมพัดบ้านเรือน ชาวในไร่เสียหาย เป็นการเอาเคล็ดตามประเพณี

๖.๔ กำนง ชาวเขาหยุดงานไม่ไปทำงานในไร่ ๑ วัน กำนงนี้ชาวเขาจะกำหลังจากปีใหม่แล้ว ๑ เดือน

๖.๕ กำหนุ กำนงและกำหนุเป็นวันกำที่อยู่ติดต่อกัน ฉะนั้นในราวเดือนกุมภาพันธ์ชาวเขาจึงหยุดงาน ไม่ไปทำงานในไร่อีก ๒ วัน แล้วทำการห่อข้าวต้มกินกันในบ้าน และนำข้าวต้มบางส่วนไปติดไว้ที่ยุงฉางเพื่อเป็นเคล็ด ทำให้นัก หนูไม่มีลูกเพราะข้าวต้มเหนียว ติดไว้ที่ยุงฉางก็เหมือนติดไว้ที่ก้นนก ก้นหนู ทำให้นักและหนูไม่มีลูก เมื่อนก หนูไม่มีลูกก็ไม่มากินพืชไร่ที่ชาวเขาปลูกเอาไว้ และถ้าไม่กำวันนี้ ชาว ชาวโศคและพืชไร่ต่าง ๆ ที่ปลูกไว้จะถูกนกหนูมากินไม่เหลือ

๖.๖ กำผีฟ้า กำผีฟ้าชาวเขาก็จะหยุดงานอยู่บ้านเฉย ๆ อีก ๑ วัน กำผีฟ้านี้กำกันหลังจากพิธีปีใหม่แล้ว ๒ เดือน ชาวเขากำผีฟ้าเพื่อป้องกันและเอาเคล็ด มิให้ฟ้าผ่าตน เพราะในบางครั้งเขาก็ทำงานกลางฝนและกลัวฟ้าผ่า

๖.๗ กำงู หยุดการทำงานอีก ๑ วัน ในเดือนตุลาคม ชาวเขากำงูเพื่อเวลาไปทำไร่จะได้ไม่ถูกงูกัด เมื่อกำงูแล้วเขาก็จะไม่ได้รับอันตรายจากงู

๖.๘ กำไร่ หยุดทำงานในไร่อีก ๑ วัน ในเดือนพฤศจิกายน ชาวเขากำไร่เพื่อบอกผีไร่ให้ช่วยรักษาไร่ พอถึงวันกำไร่ เขาก็จะเอากระดาษเงินไปที่ไร่ แล้วแขวน

กระดาษเงินไว้กับไม้ ใ้กระดาษหอยถึงพื้นดิน ๔ ใบ ใบหนึ่ง ๆ ยาวประมาณ ๒ คอก
กว้างเท่าฝ่ามือ ชาวเข่าให้เงินผีไร่ ๔ ใบใน ๑ ปีก็เพื่อให้ผีไร่ช่วยดูแลรักษาไร่ ช่วยให้
พืชผลที่อยู่ในไร่เจริญงอกงาม ไม่มีสัตว์อื่น ๆ มากินทั้ง ๔ ฤดู

พิธีประจำปีต่าง ๆ ที่ชาวเข่าทำกันมี ๕ พิธีแรกจะต้องมีหมอดี เป็นผู้ทำพิธีทั้งสิ้น
เพราะมีการติดต่อกับผี เชิญผีบรรพบุรุษ ผีครูของหมอดีให้มากินเครื่องเซ่นไหว้และขอผีให้
คุ้มครองรักษา ส่วนพิธีกาต่าง ๆ นั้นแต่ละคนเป็นผู้ทำเองเพราะไม่มีการติดต่อกับผี

พิธีทำเมื่อบริกรรม (Critical Ceremonies) พิธีส่วนใหญ่จะ
เป็นพิธีส่วนบุคคลที่จัดทำขึ้นตามความจำเป็น หรือตามฤกษ์ยามต่าง ๆ ที่เขาเห็นว่าดี ในหมู่
ชาวเข่าพิธีที่จัดขึ้นตามความต้องการ เช่น พิธีเรียกขวัญ (ฮองขวัญ) พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบาน
ใหม่ พิธีเกิด พิธีตาย พิธีต่ออายุ พิธีกินต่ออายุ พิธีบวช พิธีทานจอมหาพอมที่ตายไปแล้ว
พิธีเลี้ยงบริวาร พิธีทำในเวลาเจ็บป่วย ฯลฯ พิธีต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นพิธีที่เกี่ยวกับ
ผีบรรพบุรุษ ผีครู มีการเลี้ยงผี บอกผี ขอรองออวอนผี ให้ช่วยคุ้มครองรักษาขอให้คนใน
ครอบครัวมีความสุขความเจริญ พิธีในไร่ เจริญงอกงามไม่มีสัตว์อื่นมารบกวน ขอให้สัตว์เลี้ยง
มีจำนวนมาก ๆ ฉะนั้นพิธีต่าง ๆ เหล่านี้จึงต้องใช้หมอดีเป็นสื่อกลางคอยเรียกผี บอกผี และ
ออวอนผีแทนเจ้าของบ้าน พิธีทำเมื่อบริกรรมนี้ พิธีที่ทำบ่อยที่สุดคือพิธีเรียกขวัญ พิธี
เรียกขวัญนี้จะมีแทบทุกวันไม่ครอบครัวใดก็ครอบครัวหนึ่ง.

หมอดี

หมอดีคือผู้นำทางศาสนาของชาวเข่า เป็นผู้รอบรู้ในทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์
และการรักษาโรคบางชนิด หมอดีเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และผีมีความรอบรู้พิเศษในเรื่อง
พิธีกรรม และสามารถที่จะใช้ผีหมอดีหรือผีครูของตนไปติดต่อกับผีต่าง ๆ ได้ หมอดีสามารถ
ที่จะรู้ว่าผีต้องการอะไรแล้วทำการติดต่อเพื่อสนองความต้องการของผีนั้น ๆ ได้ หมอดีจะ
ติดต่อกับผีต่าง ๆ โดยผ่านผีครูของตน คือผีครูของหมอดีจะติดต่อกับผีอื่น ๆ แล้วนำความ
ต้องการของผีเหล่านั้นมาบอกกับหมอดีอีกทีหนึ่งโดยการเลี้ยงทายไม้มาม ไม้มี่เลี้ยงทายเป็น
ไม้คู่ประกบกัน ฉะนั้นหมอดีจึงเป็นบุคคลที่สำคัญและจำเป็นมากในหมู่บ้านเข่า ในหมู่บ้านเข่า

แห่งหนึ่ง ๆ จะต้องมีหมอดีอย่างน้อย 1 คน โดยจะเป็นหมอดีใหญ่หรือหมอดีเล็กก็แล้วแต่ เพื่อเป็นผู้คอยทำพิธีต่าง ๆ หมอดีในหมู่บ้านเป็นเสมือนบุคคลของส่วนรวม เพราะถ้าคนในหมู่บ้านคนใดต้องการทำพิธีใด ๆ เขาก็จะต้องมาใช้บริการของหมอดี แต่จะต้องมีสิ่งตอบแทน โดยหมอดีเป็นผู้เรียกในราคามาตรฐาน

หมอดีในหมู่บ้านหมอดีที่หมู่บ้านผาเคื่อมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๕ คน เป็นหมอดีใหญ่ ๒ คน หมอดีเล็ก ๓ คน และยังมีผู้ที่เริ่มหัดเป็นหมอดีอีก ๒ คน ในจำนวนหมอดีทั้ง ๕ คน ที่มีอยู่นั้นล้วนแต่เป็นผู้ชายทั้งสิ้น หมอดีใหญ่ ๒ คนในหมู่บ้านแม้ว่าจะเป็นหมอดีใหญ่ แต่ก็มีใช้หมอดีที่ใหญ่จริง ๆ และไม่ค่อยจะไถ่ผานการทำพิธีใหญ่ ๆ มากนัก ฉะนั้นพิธีใหญ่ ๆ บางพิธีเขาจึงไม่สามารถทำได้ แต่อย่างไรก็ดีทั้งหมอดีใหญ่และหมอดีเล็กส่วนใหญ่ก็จะทำพิธีเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหารายได้เป็นประจำเสมอ เพราะถ้าหมอดีใหญ่จะคอยทำแต่พิธีใหญ่ ๆ โดยปล่อยให้หมอดีเล็กทำพิธีเล็ก ๆ น้อย ๆ ไป หมอดีใหญ่ก็จะไม่มีรายได้เพราะถึงแม้ว่าพิธีใหญ่ ๆ ที่ทำจะได้เงินค่าจ้างครั้งละมาก ๆ แต่พิธีใหญ่ ๆ นาน ๆ จึงจะมีผู้ทำสักครั้งหนึ่ง ฉะนั้นหมอดีใหญ่จึงหันมาทำพิธีเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นเดียวกับหมอดีเล็ก และถึงแม้ว่าที่หมู่บ้านผาเคื่อจะมีหมอดีอยู่ถึง ๕ คน แต่หมอดีแต่ละคนต่างก็มีงานทำอยู่เสมอมิได้ขาดโดยเฉพาะหมอดีที่เรียกค่าทำผีไม่แพงเกินไปนัก การทำพิธีของหมอดีที่มีอยู่เป็นประจำทุกวันก็คือการเรียกขวัญ (สองขวัญ) ซึ่งจะมีอยู่เสมอมิได้ขาด เพราะถ้าคนในหมู่บ้าน ไม่สบาย เป็นไข้ ปวดศีรษะ ปวดท้อง เกิดร่องไห้ไม่หยุด ตกใจ ผันร้าย หรือหกล้มแล้วรู้สึกตกใจ ใจไม่สบาย เขาก็จะเรียกหมอดีมาทำการเรียกขวัญ มาโก เหลา กระชายเงิน เตรียมไว้สำหรับให้หมอดีทำพิธี และแม้ว่าสมาชิกในครอบครัวจะไม่มีผู้เป็นอะไรเลย แต่ในปีหนึ่ง เขาก็จะต้องเรียกหมอดีมาทำการเรียกขวัญ เพื่อป้องกันไว้ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนหนุ่มหรือเด็ก ๆ ฉะนั้นงานของหมอดีจึงมีอยู่เสมอมิได้ขาด ส่วนค่าจ้างทำผีในพิธีเรียกขวัญนั้นก็แล้วแต่หมอดีจะเรียก ซึ่งจะตกอยู่ประมาณ ๕-๒๐ บาท เป็นอย่างสูง เพราะขึ้นอยู่กับว่าผู้ป่วยไม่สบายมากหรือน้อย หรือขวัญของคนนั้นจะไปตกที่ไหน เพราะถ้าตกอยู่ทั่วไปก็สามารถเรียกขวัญให้กลับมาโดยใช้เวลาไม่นาน และไม่มีพิธีอะไรมากนัก แต่ตามมีมีมาเอาขวัญไปหรือขวัญหนี เขาไปอยู่ในทองคน ทองสัตว์ก็จะต้องเรียกกันนานมีพิธีมากขึ้น ซึ่งก็จะต้องเสียค่าหมอดีสูงขึ้น ในบางครั้งค่า

ทำหมอดีจะขอเป็นดินแทนเงิน ซึ่งดินที่ไค้คงจะมีราคาตกอยู่ระหว่าง ๕-๒๐ บาทเช่นกัน แต่ถาหมอดีทำพิธีใหญ่ ๆ เงินค่าทำดีก็จะต้องเพิ่มขึ้นเพราะหมอดีต้องเสียเวลามาก ในพิธีใหญ่ ๆ บางพิธีหมอดีจะตองนั่งพูด ยืนพูดและถาเหนื่อยมากก็ตองนอนพูดอยู่คนเดียวเป็นชั่วโมง ๆ โดยไม่มีผู้ใดสนใจ เช่นพิธีปีใหม่หมอดีจะตองนั่งพูดตำราที่เรียนมาอยู่คนเดียววนประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง แต่ก็มีกรหยุดพักบ้างและหมอดีที่สูงอายุก็มักจะหยุดพัก ๓-๔ ครั้ง เมื่อหยุดพักเจ้าของบ้านก็จะตองป้อนน้หรืออนอบดินพอหายเหนื่อยแล้วจึงตองขึ้นมามีทำพิธีต่อ เมื่อรวมเวลาทำพิธีและหยุดพักนอนควยแล้วก็จะเสียเวลาไปประมาณครึ่งวัน ในพิธีปีใหม่ค่าจ้างหมอดีมาทำดีจะตกประมาณ ๔๐-๖๐ บาท พิธีทำดีเนื่องในวันปีใหม่ชาวเข่าถือว่เป็นพิธีทำดีขนาดกลาง ผู้ศึกษาเคยไปสังเกตพิธีทำดีใหญ่ที่หมู่บ้านเข่าซางเคียงพิธีหนึ่งคือพิธีทำบุญส่งวิญญาณผีพ่อแม่ให้ไปสวรรค์ (พิธีทานจอมหาพ่อแม่) พิธีนี้ผู้ที่ทำดีจะต้องเป็นผู้ฐานะดีพอสมควรเพราะจะตองทำพิธีกันถึง ๓ วัน ๓ คืน ตองฆ่าหมูใหญ่ ๘-๑๐ ตัว ตองใช้หมอดีทำพิธี ๕-๖ คน และในจำนวนนี้ก็จะตองมีหมอดีใหญ่ ๑ คน หมอดีเหล่านี้จะตองผลัดเปลี่ยนกันทำพิธีตลอดวันและเกือบตลอดคืนติดต่อกัน ๓ วัน ๓ คืน จะหยุดก็เฉพาะในเวลารับประทานอาหารเท่านั้น แต่ในบางครั้งหมอดีก็จะตองนอนพูดเพราะเหนื่อยมาก ในบางช่วงของพิธีหมอดีก็จะตองทำดีพร้อม ๆ กันถึง ๕ คน ส่วนเวลาปกติก็ทำกันครั้งละ ๓-๔ คน เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว เจ้าของงานเสียค่าหมอดีทั้ง ๕ คนเป็นเงิน ๙๐๐ บาท โดยจ่ายเงินเป็นค่าจ้างหมอดีใหญ่ ๒๕๐ บาท ส่วนหมอดีคนอื่น ๆ ก็ไค้ลดหลั่นกันลงมา แต่ถาหมอดีตองเดินทางไปทำดีไกล ๆ เงินค่าจ้างหมอดีก็จะตองเพิ่มขึ้น การติดต่อกับผีหรือผีครู หมอดีเขาจะใช้การถามโดยเสี่ยงคำตอบออกมาจากการโยนไมคู้ที่ประกบกันไว้ ๓ ครั้งเป็นคำตอบว่าผีตกลงยินยอม หรือพอใจหรือไม่

แม้ว่าในหมู่บ้านเข่าเคื่อจะมีหมอดีอยู่ถึง ๕ คนแต่ผู้ใหญ่บ้านก็ยังตองการที่จะให้หมู่บ้านมีหมอดีใหญ่จริง ๆ มาอยู่ในหมู่บ้านอีกสัก ๑ คน เมื่อเวลาในหมู่บ้านมีพิธีใหญ่ ๆ จะไค้ไม่ตองไปเที่ยวหาหมอดีใหญ่จากที่อื่น ๆ มาให้ลำบาก ผู้ใหญ่บ้านเข่าเคื่อเคยไปติดตอหมอดีใหญ่ที่นครุจักและคุนเคຍมากอน ที่คุนย้อพยพชาวเขา อำเภอเขี่งแสน จังหวัดเขี่งรายขอใหมาอยู่ที่หมู่บ้านเข่าเคื่อ และตัวหมอดีใหญ่ก็ยินดีที่จะมาอยู่ที่หมู่บ้านเข่าเคื่อ แต่ทางคุนย้อพยพชาวเขาและหัวหน้าคุนย้อพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเขี่งรายไม่ยอมให้มา

แม้ว่าผู้ใหญ๋บ้านผาเคื่อจะขอเป็นผู้รับผิดชอบความประพฤติของหมอผีใหญ่รายนี้ก็ตาม ฉนั้นก็เป็นอันว่าผู้ใหญ๋บ้านผาเคื่อไม่สามารถที่จะหาหมอผีใหญ่ มาประจำอยู่ที่หมุ่บ้านของตนได้จนถึงปัจจุบันนี้ แต่อย่างไรก็ตามต่อมาอีกไม่นานหลังจากที่ผู้ใหญ๋บ้านไปขอหมอผีใหญ่ให้มาอยู่ที่หมุ่บ้านผาเคื่อ ก็มีหมอผีใหญ่อีกคนหนึ่งมาอาศัยอยู่ที่หมุ่บ้านเขาตัวอย่างของนิคม ซึ่งก็อยู่ห่างจากหมุ่บ้านเขาผาเคื่อเพียง ๕ กิโลเมตร หมอผีใหญ่ที่มีชื่อเสียงมาก ผู้ใหญ๋บ้านเขาผาเคื่อจึงเลิกที่จะแสวงหาหมอผีใหญ่ให้มาอยู่ที่หมุ่บ้านของตน เพราะชาวเขาในหมุ่บ้านผาเคื่อสามารถที่จะติดต่อกับหมอผีใหญ่ได้ง่าย ถ้าจะทำพิธีใหญ่ใด ๆ

การเป็นหมอผีในหมุ่บ้านเขาถือว่า เป็นอาชีพอย่างหนึ่งได้ เพราะงานของหมอผีมีอยู่เสมอเป็นประจำ และรายได้ที่ไ้รับก็ค่อนข้างดี การทำพิธีของหมอผีก็ไม่ทำงานในไร่ของลาซาเสียเวลามากนัก เพราะการทำผีเขามักจะทำในตอนเช้าหรือตอนเย็นหลังจากเลิกงานแล้ว แต่ถาเป็นฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวหมอผีก็จะต้องเสียเวลางานไปบ้าง แต่ผู้ที่เป็นหมอผีในหมุ่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ งานในไร่ส่วนใหญ่ก็ปลูกหลานกุแล่ ข้าว หมอผีไม่ต้องลงมือทำควยตนเองทั้งหมด ส่วนเวลาที่เหลือก็ช่วยดูแลบ้านและรับทำผี การเป็นหมอผีในหมุ่บ้านเขาก็เช่นกันได้ไม่ยากนัก เพราะถ้าผู้ใดมีความสนใจ และสามารถอ่านหนังสือจีนที่เป็นภาษาจีนกลางได้ แล้วฝึกหัดวิธีทำผีจากหมอผีอีกเพียงเล็กน้อย เขาก็จะสามารถที่จะเป็นหมอผีได้ แต่ชาวเขาในหมุ่บ้านก็มักจะไม่ค่อยอยากเป็นหมอผีกัน เพราะ นอกจากสมาชิกในครอบครัวจะมีจำนวนน้อยของช่วยกันทำงานในไร่แล้ว ยังจะต้องหัดอ่านหัดเขียนภาษาจีนที่ยุงยาก และที่สำคัญคืองานทำผีเป็นงานที่นาเบื่อต้องนั่งพักอยู่คนเดียวครั้งละนาน ๆ ผู้ที่สามารถทำผีได้ในหมุ่บ้านก็มีอยู่อีกหลายคน แต่เขาไม่ยอมเป็นหมอผีเพราะงานนี้เป็นงานที่นาเบื่อ นอกจากหมอผีแล้ว คนในหมุ่บ้านบางคนที่สามารถอ่านหนังสือภาษาจีนที่เป็นตำราของหมอผีได้ เขาก็สามารถที่จะทำพิธีเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ควยตนเอง ดังนั้นเราจึงสามารถจัดแบ่งผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ หมอผีและบุคคลธรรมดา ผู้ที่เป็นบุคคลธรรมดาโดยเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนบางคนนั้นก็มีความรู้ และสามารถที่จะประกอบพิธีทั้งาย ๆ ได้ สามารถที่จะอ่านและแปลความหมายจาก ลีนโก่ ซาโก่ ซากรโกรโก่ หัวโก่ คัมหมู ที่ใช้ซาทำกร เช่นไหวผีต่าง ๆ ได้

ชาวเขาที่ถือผีทั้งหมดในหมู่บ้านต่างลงความเห็นว่า หมอผีมีความสำคัญ มีความจำเป็นและสามารถที่จะช่วยเขาได้ ในกรณีที่เขาถูกผีทำให้เจ็บป่วย หรือเพื่อติดต่อกับผี แต่ถาผีไม่ใคร่ทำการ เจ็บป่วยเป็นการเจ็บป่วยที่เกิดจากโรค หมอผีก็ช่วยไม่ได้ เขาจะต้องชื้อยา มารับประ^{ทาน}หรือไปโรงพยาบาล แต่เท่าที่ผู้ศึกษาดังเกตพบว่า ถ้าเกิดเจ็บป่วยไม่สบายขึ้นชาวเขาจะรอให้หายเองสักระยะเวลาหนึ่งอาจจะเป็น ๒-๓ วัน หลังจากนั้นถ้ายังไม่หาย เขาก็จะไปซื้อยามารับประ^{ทาน} และถารับประ^{ทาน}ยา ๑-๒ ครั้งไปแล้วยังไม่หาย เขาก็จะเรียกหมอผีมาเรียกขวัญ หรือทำผี แต่ถาหมอผีมาทำผีให้หลายครั้งแล้วแต่ก็ยังไม่หาย เขาก็จะพาผู้ป่วยไปโรงพยาบาล แต่ถาเป็นโรคนางชนิดเช่นท้องร่วง เมื่อเกิดเป็นขึ้น เขาจะรีบไปโรงพยาบาลทันที การจะไปหาหมอหรือชื้อยาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ก็ขึ้นกับอาการของผู้ป่วย.

จากบทบาตต่าง ๆ เหล่านี้ของหมอผี ทำให้เราเห็นว่า หมอผีในหมู่บ้านเขามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง แต่หมอผีในหมู่บ้านก็มีได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใด ๆ ของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านมากนักที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้มีอาวุโส มีฐานะร่ำรวย มีความรู้ในเรื่องพิธีและประเพณีต่าง ๆ ของชาวเขาเป็นอย่างดี มีความคิดก้าวหน้าและมีบุคคลที่สมกับเป็นผู้นำของหมู่บ้านได้ ประกอบกับตัวหมอผีเอง ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอาวุโส แต่ก็มีความคิดที่ล้ำหลัง ไม่มีความหนักแน่นและสกรปรก ฉะนั้นอิทธิพลของหมอผีในหมู่บ้านผาเคื่อจึงมีอยู่น้อยมากต่อการตัดสินใจใด ๆ ในเรื่องของหมู่บ้าน ผลประโยชน์ของหมู่บ้านและสมาชิกภายในหมู่บ้าน.

สัญลักษณ์ของการถือผี

ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อทั้งหมดมีผู้ที่ถือผีอยู่ ๔๗ ครัวเรือน ถือคริสต์ ๒ ครัวเรือน และไม่ถืออะไรเลยอีก ๑ ครัวเรือน ครัวเรือนที่ไม่ได้ถืออะไรเลยนี้เป็นครัวเรือนของชาวอีกที่ถูกรับไล่ออกจากสังคมของหมู่บ้านอีกอ เมื่อ ๕ ปีก่อนนี้ และเมื่อชาวอีกอเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเขา เขาจึงมีได้ถือผีใด ๆ เลย ในจำนวนผู้ถือผี ๔๗ ครัวเรือนนั้นมีครอบครัวชาวฮ่อ ๒ ครัวเรือนที่ถือผีบรรพบุรุษของคนเช่นเดียวกับชาวเขา แต่การทำพิธีและปฏิบัติ

แตกต่างกันออกไป ในครัวเรือนที่ถือผี สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของการถือผี ก็คือ หิ้งผีซึ่งจะมี
 อยู่ติดกับฝาหรือเสากลางบ้าน หิ้งผีนั้นในบางครอบครัวก็เป็นหิ้งผีธรรมดาเหมือนหิ้งพระ แต่
 บางครอบครัวก็ทำคล้ายกับถ้ำมีทางเข้าออก ที่บนหิ้งผีนั้นจะมีซีเกา ๑ กระบอกและใส่เงิน
 ก้อนเล็ก ๆ ไว้ ๑ ก้อน ซีเกาในกระบอกที่ถือว่าเป็นไฟของผี และไม่ใช่ซีเกาธรรมดาแต่
 เป็นซีเกาที่เกิดจากการเผาไม้ไผ่ ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ไม้ไผ่ที่อยู่ทางทิศตะวัน
 ตกของหมู่บ้าน เขาก็จะไม่ใช้หิ้งนี้เพราะไม้ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเป็นสัญลักษณ์ของความ
 เจริญรุ่งเรือง ถ้าครอบครัวใดที่ลูกหรือคนในครอบครัวแยกครอบครัวไปออกมาอยู่ต่างหาก
 และต้องการจะทำหิ้งผีสำหรับครอบครัวของตน เขาก็จะขอซีเกาจากหิ้งผีบ้านเดิมมาเพียง
 เล็กน้อย แล้วไปหาไม้ไผ่ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมาเผาแล้วนำเอาซีเกาที่แบ่งมา
 จากหิ้งผีเดิมผสมลงไป ใส่เงินก้อนเล็ก ๆ ลงไปในกระบอกซีเกา เขาก็จะได้หิ้งผีใหม่ของ
 บ้าน แต่หิ้งผีประจำบ้านนี้บางครอบครัวก็ไม่มีเพราะเป็นครอบครัวที่แยกออกมาจากครอบ
 ครัวใหญ่ แยกคาหรือมารคา หรือพี่ชายยังมีชีวิตอยู่ ฉะนั้นเขาจึงมิได้ขอแยกหิ้งผีออกมาต่าง
 หาก แต่ยังคงถือผีที่บ้านเดิมของตน ในเวลาทำพิธีเซ่น พิธีปีใหม่ เขาก็จะทำพิธีที่บ้านของ
 ตนเองได้ โดยเรียกผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่นที่บ้าน ชาวเขาในหมู่บ้านมีครัวเรือนที่มี
 หิ้งผีอยู่ ๒๖ ครัวเรือนและไม่มีหิ้งผี ๒๔ ครัวเรือน

ส่วนผู้ที่ถือศาสนาคริสต์นั้นในหมู่บ้านมีอยู่เพียง ๒ ครัวเรือนเท่านั้นและใน ๒ ครัว
 เรือนนี้ก็มีผู้ที่ไม่ได้ถือคริสต์รวมอยู่ด้วย เช่น ภรรยาถือคริสต์แต่ก่อนแต่งงานแต่สามีมิได้
 ถือ หรือพ่อแม่ถือคริสต์แต่ลูกชายไม่ถือ ซึ่งแต่ก่อนพ่อแม่ก็ถือผีอยู่ แต่เมื่อถูกชักชวนให้ถือ
 คริสต์ เขาก็ถือบ้างเพราะการให้ความช่วยเหลือของหมอสอนศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ บ้าน
 ของครอบครัวชาวเขาที่ถือคริสต์ก็อาจจะมีหิ้งผี หรือการทำพิธีเซ่นไหว้ผีในบ้านที่ถือคริสต์
 และถึงแม้ว่าภรรยาจะถือคริสต์ไม่ถือผี แต่เมื่อถึงคราวทำพิธี ภรรยาก็จะช่วยเตรียมสิ่งของ
 ต่าง ๆ ในการทำผี เมื่อลูกคนที่ถือผีป่วยสามีก็จะไปตามหมอผีมาเรียกขวัญ และเมื่อลูกที่ถือ
 คริสต์ป่วยก็จะไม่มีการไปเรียกหมอผีมาเรียกขวัญหรือทำพิธีใด ๆ และเมื่อทำพิธีเลี้ยงผี
 เสร็จแล้วก็นำเครื่องเซ่นไปทำเป็นอาหารรับประทานร่วมกันหรือผู้ที่ถือคริสต์ก็ออกครอบครัวหนึ่ง
 ซึ่งทำงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ก็รับจ้างเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ผี จากการสอบถามผู้ถือศาสนา

คริสต์ทั้ง ๒ คราวเรือนปรากฏว่าไม่เคยมีผู้ใดเคยไปเข้าโบสถ์หรือรู้จักไม่ว่าทางไหนเลย เขาจะรู้จักเพียงบทสวดมนต์บางบทที่แปลเป็นภาษาเข่าและพระเยซู

ส่วนครอบครัวชาวจีนฮ้อซึ่งมีอยู่เพียง ๒ ครอบครัวในหมู่บ้านนั้นก็ถือผีบรรพบุรุษคล้ายกับชาวเข่าแต่ไม่มีการเซ่นไหว้เซ่นเดียวกับชาวเข่า จะมีก็แต่เพียง ข้าว น้ำและอาหารอื่น ๆ อีกเล็กน้อยที่เป็นเครื่องไหว้ผีบรรพบุรุษ หมอผีก็ไม่จำเป็นสำหรับครอบครัวชาวฮ้อทั้ง ๒ ครอบครัวนี้ สิ่งที่เป็นเครื่องหมายของการถือผีของชาวจีนฮ้อก็มีหิ้งเล็ก ๆ แต่ยาวกว่าของชาวเข่า มีชวงหน้าหรือแกนน้ำใส่น้ำไว้บนหิ้ง ๓. ถ้วยเท่านั้น ส่วนครอบครัวชาวอีก้ออีก ๑ ครอบครัวที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนั้นตัวเขาและครอบครัวมิได้นับถือผีอะไรเลย เขาไถ่หิ้งผีที่เคยถือทั้งหมดแล้วหลังจากที่เขาถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านอีก้อ โดยสาเหตุของการขับไล่ก็คือลูกคนเล็กที่ออกมาใหม่ของเขา มีนิ้วเท้า ๖ นิ้วติดกัน ตามประเพณีชาวอีก้อเด็กที่เกิดมาไม่สมประกอบ หรือมีส่วนใดที่เกินจากธรรมชาติ ไม่เหมือนคนอื่นทั่ว ๆ ไป ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะต้องนำเด็กนั้นไปทิ้งหรือขายให้ผู้อื่น แต่เนื่องจากครอบครัวชาวอีก้อครอบครัวนี้เกิดสงสารบุตรคนเล็กของตน จึงไม่ยอมนำบุตรไปทิ้งหรือขายให้ผู้อื่น ฉะนั้นเขาจึงถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านอีก้อ และมาขออาศัยอยู่ที่หมู่บ้านเข่าโดยชาวเข่าก็มีไคร้เงี้ยวเขาแต่ประการใด แมวว่าชาวเข่าจะไม่ชอบที่ชาวอีก้อรับประสูติและเขาก็ถูกห้ามมิให้หาและรับประสูติ แต่ก็มีเพียงบางครั้งที่เขาแอบรับประสูติ.

การเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเข่าผาเคื่อ

การเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเข่าผาเคื่อเริ่มมีขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คือในปีนี้ได้มีคณะพระธรรมจาริก ๓-๕ รูปขึ้นมาประจำอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ เพื่อทำการอบรมสั่งสอนและเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเข่า พระภิกษุคณะนี้ได้คอยอบรมสั่งสอนชาวเข่าได้ประมาณ ๓ เดือนแล้วก็กลับไป พระที่อยู่ในหมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเข่าในหมู่บ้านได้ช่วยกันปรับปรุงซ่อมแซมบ้านร้างให้กับพระภิกษุคณะนี้อยู่ประจำที่หมู่บ้าน มีชาวเข่านำข้าวและอาหารไปถวายพระอยู่เสมอ พระธรรมจาริกเหล่านั้นก็ช่วยสอนหนังสือให้กับเด็กชาวเข่า แต่พอหลัง

จาก ๓ เดือนไปแล้วพระธรรมจาริกคณะนี้ก็กลับโดยไม่มีพระคณะอื่นขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้านอีกเลย จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้มีพระธรรมจาริกอีกคณะหนึ่งมีจำนวน ๓ รูป ได้ขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้านผกคืออีก ๒ เดือน เมื่อพระธรรมจาริกคณะนี้ขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้าน ชาวเขาในหมู่บ้านก็ช่วยกันสร้างบ้านใหม่ให้พักอาศัย มีการนำข้าวและอาหารไปทำบุญเป็นครั้งคราว เมื่ออยู่ครบ ๒ เดือนแล้วพระธรรมจาริกคณะนี้ก็เดินทางกลับ หลังจากพระธรรมจาริกคณะที่ ๒ เดินทางกลับไปแล้วก็ไม่เคยปรากฏว่ามีพระอื่นใดขึ้นมาอยู่ที่หมู่บ้านอีกเลยจนกระทั่งบัดนี้ เมื่อคณะพระธรรมจาริกชุดที่ ๒ กลับไปได้ไม่นานเจ้าหน้าที่จากอำเภอและจากจังหวัดก็ได้มาสอบถามความสมัครใจของชาวเขาว่า ชาวเขาคงใคร่ต้องการจะบวช ขอให้ผู้ใหญ่บ้านจัดซื้อส่งมาทางจังหวัดยี่สิบสี่ที่จะรับภาระในการบวชทั้งหมด พร้อมกับส่งตัวผู้ที่ต้องการบวชไปบวชยังวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร ซึ่งก็ปรากฏว่ามีชาวเขาหนุ่ม ๆ ที่ต้องการจะบวชอยู่ ๔ คน ทางจังหวัดจึงมารับตัวไปและส่งไปบวชที่วัดเบญจมบพิตร ในขณะที่บวชอยู่นั้นทางบ้านและครอบครัวของผู้ไปบวชก็ได้รับเงินช่วยเหลือที่ทางครอบครัวต้องสูญเสียแรงงานในการทำงานไป หลังจากที่ชาวเขาในหมู่บ้านทั้ง ๔ คนบวชแล้วไม่ถึง ๓ เดือน ก็สึกออกมา และกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านตามเดิม การนำชาวเขาจากหมู่บ้านเขาไปบวชเป็นพระมีอยู่เพียงครั้งเดียวเพราะหลังจากมีการไปบวชครั้งแรกแล้วก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดมาชักชวนให้ชาวเขาในหมู่บ้านไปบวชกันอีก.

นอกจากการบวชพระแล้วชาวเขาในหมู่บ้านยังได้เคยบริจาคและร่วมทำบุญกับชาวพื้นราบทั่วคืนในบริเวณศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เคยร่วมทำบุญกับคณะเจ้าป่าสามัคคีของชาวพื้นราบ เคยไปร่วมงานฉลองต่าง ๆ ของวัดที่อยู่ในบริเวณศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านล้วนแต่เคยไปที่วัดที่อยู่ในบริเวณศูนย์ทั้งสิ้น เพราะนอกจากจะมีชาวเขาที่ไปร่วมงานฉลอง ทำบุญ และไปเที่ยวแล้ว ยังมีผู้ที่ไปขอยาที่พระอีกด้วย ฉะนั้นเมื่อผู้ศึกษาถามถึงเรื่องการไปวัด ชาวเขาส่วนใหญ่ต่างก็เคยไปวัดทั้งสิ้น แต่สาเหตุของการไปวัดนั้นแตกต่างกันออกไปคือมีทั้งไปทำบุญและไปเที่ยวงาน ไปเที่ยวเล่น ไปขอยา และไปช่วยสร้างซ่อมแซมวัด ถางหญ้า ปรารบพื้นที่ ฯลฯ สรุปแล้วความสนใจพุทธศาสนาในหมู่ชาวเขาที่บ้านผกเด็ดยังมีอยู่น้อยมาก.

วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในด้านศาสนาและความเชื่อของชาวเข่าบ้านผาเคื่อ

ในเรื่องศาสนาและความเชื่อที่ผู้ศึกษาได้แยกกล่าวไว้ในบทนี้แบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้ ๕ ส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องผี ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ หมอผี และการทำผี การเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเข่าในส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๕ ส่วนที่กล่าวมานี้ มีทั้งส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงและส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้

การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะได้อีกกล่าวถึงต่อไปได้แก่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ หมอผีและการทำผี และการเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเข่า แต่อย่างไรก็ดีในส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนี้ส่วนใหญ่แล้วก็จะมีเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยหรือเปลี่ยนแปลงเฉพาะส่วนย่อย ๆ เช่น

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถสังเกตเห็นได้แก่ วันถือหรือวันกำบางวัน เช่น วันกำเสื่อ ซึ่งเป็นวันที่ห้ามชาวเข่าและบุคคลภายนอกเข้าออกหรือผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน หรือถ้ามีผู้เข้ามาในหมู่บ้านก่อนวันกำเสื่อแล้วก็ห้ามออกจากหมู่บ้านในวันกำเสื่อ แต่เมื่อทางรถยนต์เข้ามาถึงหมู่บ้าน การห้ามบุคคลภายนอกมิให้เข้าออกหรือผ่านหมู่บ้านก็เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ฉะนั้นการถือในวันกำเสื่อของชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อจึงต้องเปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่ทางรถยนต์เข้ามาถึงหมู่บ้านเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการถือในวันกำเสื่อนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกเท่านั้น การถือของชาวเข่าเรื่องการไม่เข้าออกจากหมู่บ้านในวันนี้ชาวเข่าก็ยังคงถือกันอยู่อย่างเคร่งครัด ประเพณีการถือในวันกำเสื่อนี้ ได้เปลี่ยนแปลงไปเพียงบางส่วน เพราะสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปคือมีทางรถยนต์ผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน สิ่งที่น่าสนใจอีกสิ่งหนึ่งในเรื่องการทำพิธีต่าง ๆ ของชาวเข่านี้ได้แก่ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเข่าเอง กล่าวคือชาวเข่าครอบครัวใดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือค่อนข้างดี

หันมาพิจารณาศาสนาที่ชาวเขานับถือกันอยู่นั้นเราจะพบว่า ศาสนาของชาวเขาเอง ก็ยังคงทำหน้าที่ของมันได้เป็นอย่างดีคือ วัตถุประสงค์ของศาสนาของชาวเขาก็คงช่วยชาวเขาได้ในเรื่อง การเพาะปลูกให้ได้ผลดี การมีสุขภาพอนามัยดี การควบคุมสังคม แต่พุทธศาสนามีวัตถุประสงค์ในชีวิตกันคนละอย่างกับศาสนาของชาวเขานั้นพุทธศาสนาจึงไม่มีความหมายสำหรับชาวเขา แต่การที่มีเด็กหนุ่มชาวเขาในหมู่บ้าน เข้ามารบวชเป็นพระ หรือชาวเขาในหมู่บ้านลงมาช่วยทำงานในวัดเมื่อมีงานพิธีทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ฯลฯ นั้นก็ได้หมายความว่าชาวเขาเหล่านั้นจะมีความสนใจหรือเลื่อมใสในพุทธศาสนาเสมอไป แต่อย่างไรก็ดีการลงมาช่วยงานทำบุญที่วัดในบริเวณศูนย์พัฒนา และสังเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย หรือการรวมบริจาคน้ำดื่มร่วมกับชาวพื้นราบ ฯลฯ ก็ถือได้ว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของชาวเขาให้เข้ากับวัฒนธรรมของชาวพื้นราบ เพื่อความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีต่อกันในอนาคต สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางศาสนาของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนั้น ส่วนใหญ่จะได้แก่ การให้การศึกษ การให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเพาะปลูกและการให้บริการทางด้านการแพทย์และอนามัย

สรุปแล้วโครงการเผยแพร่พุทธศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจะโน้มน้าวชาวเขาให้หันมาสนใจในพระพุทธรศาสนา สำหรับชาวเขาย่านผาเคื่อนั้น โครงการนั้นนับว่ามีได้ประสบความสำเร็จตามที่วัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในค่านศาสนาและความเชื่อในส่วนต่าง ๆ ของชาวเขา เป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในค่านอื่น การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในทางศาสนาของชาวเขาส่วนใหญ่จึงเป็นเสมือนกับผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในค่านอื่น ๆ

การทำพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นพิธีประจำปีหรือพิธีส่วนบุคคล เขาจะทำพิธีใหญ่และทำ
 อย่างถูกต้องครบถ้วน ส่วนผู้ที่ฐานะยากจนมาก ๆ เขาก็จะไม่สามารถทำพิธีใด ๆ ได้
 เลย ไม่ว่าจะ เป็นพิธีประจำปีหรือพิธีส่วนบุคคล ฉะนั้นฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจึงเป็น
 เครื่องช่วยสนับสนุนให้ชาวเขาได้รักษาประเพณีในเรื่องการทำพิธีต่าง ๆ ไว้ไม่ให้สูญหาย
 ไป

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำดีของหมอดี สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ ค่า
 ทำดีซึ่งหมอดีเรียกค่าทำดีเพิ่มขึ้น แต่ก็เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สาเหตุที่หมอดี
 เรียกค่าทำดีเพิ่มขึ้นนั้นก็เนื่องมาจากสภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไร
 ก็ดีการเรียกค่าทำดีเพิ่มขึ้นนั้นก็มิได้มีผลกระทบกระเทือนต่อชาวเขาผู้ใช้บริการทางค่านี้น
 แต่อย่างใด.

การเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเขา ความสนใจของชาวเขาหมู่บ้านผา
 เค็ดที่มีต่อพุทธศาสนานั้นยังมีอยู่น้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย ทั้งนี้เพราะคำสอนในทาง
 พุทธศาสนา นอกจากจะมีได้มีส่วนในการดำเนินชีวิตของชาวเขาแล้ว คำสอนในทาง
 พุทธศาสนาบางอย่างก็ตรงกันข้ามกับศาสนาที่ชาวเขายึดถืออยู่ ส่วนผู้เผยแพร่พุทธศาสนา
 คือพระสงฆ์ก็มีได้ เข้างถึงหรือมีส่วนช่วยและแก้ไขหรือแบ่งเบาปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ
 ของชาวเขาได้ ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์อยู่ในเพศที่จะต้องมีความสำรวม นอกจากนี้
 พระสงฆ์ที่ขึ้นไปเผยแพร่พุทธศาสนาที่หมู่บ้านผาเค็ดนั้นก็มิได้อยู่ประจำเป็นระยะเวลาที่ต่อ
 เนื่องกัน มีการผลัดเปลี่ยนพระสงฆ์ที่เข้าไปเผยแพร่ การผลัดเปลี่ยนพระสงฆ์ที่เข้าไป
 เผยแพร่พุทธศาสนาก็มีส่วนทำให้พระสงฆ์ที่เข้าไปเผยแพร่พุทธศาสนาแต่ละชุดไม่มีโอกาสที่
 จะเข้างถึงหรือทำความคุ้นเคยกับชาวเขาจน เขามีความคุ้นเคยสนิทสนมอย่างแท้จริง การ
 เผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านเขานี้ ถ้าผู้เผยแพร่ไม่สามารถเข้างถึงหรือไม่มีส่วนทำประโยชน์
 หรือช่วยเหลือชาวเขา ในเรื่องเดือดร้อนต่าง ๆ ในบางเรื่องแล้ว การเผยแพร่พุทธ
 ศาสนาให้เป็นที่สนใจในหมู่ชาวเขาก็คงเหมือนจะเป็นสิ่งที่ยากลำบากที่สุด และถ้าหากเรา